

Baba Kama Sources 9

שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף ב עמוד ב

אמר רב פפא יש מהם וכו'. נראה לי הא דלא קאמר כולוהו כיוצא בהן לבד מצרורות דרגל משום דכשנשאלה שאלה בבית המדרש אם תולדותיהם כיוצא בהם או לא השיב רב פפא יש מהם וכו' והיה סבור למצוא תולדות שאינן דומין לאבות מלבד צרורות דרגל דהיא פשיטא דמשנה היא לקמן בפרק כיצד ונשא ונתן בכל התולדות אם ימצא אחת מהם שאינה כיוצא באב כי היכי דשקיל וטרי תלמודא ולא מצא אלא תולדה דרגל. ומצאתי כתוב בשם ה"ר יונה דלהכי קאמר יש מהם לאו כיוצא בהן משום דשלשה אבות שנאמרו בשור צרורות דכולוהו לאו כיוצא בהן כדתניא לקמן בפרק כיצד וצרורות משלמין חצי נזק וחזיר שהיה נובר באשפה והתיז והזיק משלם חצי נזק והיינו צרורות דשן וצרורות דקרן מועדת נמי כגון צרורות מחמת ביעוט ובתם מיבעיא ליה אם יש שנוי בצרורות לרביע נזק לרב אשי בפרק כיצד והא דקאמר כי קאמר רב פפא אתולדה דרגל משום דתולדה דרגל שכיחא טפי משאר לפי שיטתיה הולכת. ע"כ תוספי תוספות להרא"ש ז"ל

שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף ג עמוד ב

בחצי נזק צרורות. הכי נמי הוה מצי למנקט לענין קרן אם יש שנוי לצרורות לרביע נזק אלא משום דבעיא היא לקמן בריש כיצד. תוספות שאנץ.
רשב"א

רמב"ם הלכות נזקי ממון פרק ב הלכה ב

כל תולדה כאב שלה חוץ מצרורות המנתזין מתחת רגלי הבהמה בשעת הילוכה שאע"פ שתולדת הרגל הן ופטור עליהן ברשות הרבים כרגל ואם הזיקו ברשות הניזק משלם מן היפה שבנכסיו כרגל שהוא אב אף על פי כן אינו משלם אלא חצי נזק.

אבן האזל הלכות נזקי ממון פרק ב הלכה ה

[ה - ו] היתה מהלכת ברה"ר ובעטה והתיזה צרורות והזיקה ברה"ר פטור ואם תפש הניזק רביע נזק אין מוציאין מידו שהדבר ספק הוא שמא שינוי הוא וכו' בעטה בארץ ברה"נ והתיזה צרורות מחמת הבעיטה והזיקו שם חייב לשלם רביע נזק שזה שינוי הוא בהתזת הצרורות וכו'. בהשגת הראב"ד: זה טעות הוא כי בודאי הביעוט שינוי הוא וכו' ובעיא דר' ירמיה' מר' זירא לאו בביעוט הוא וכו' וכתב המ"מ דהרמב"ם לא למד זה מבעיא דר' ירמיה' כמו שחושב הראב"ד אלא מבעיא דרב אשי וסובר הרמב"ם דהבעיא הוא דאי יש שינוי הוי משונה והוי תולדה דקרן ואי אין שינוי הוי תולדה דרגל, והנה לפי"ז קשה לשון הרמב"ם בהל' ו' שכתב שזה שינוי הוא וצריך לומר דכונתו דכיון דיש כאן שינוי מדרך הליכתה ממש לכן הוי ספק אם יש בזה דין שינוי ממש שיהי' נחשב תולדה דקרן או לא, ואולי במקום תיבת שזה צ"ל שמא, אכן לכאורה אין שום ביאור לדברי המ"מ דמהיכי תיתי יהי' ספק אם יש דין שינוי בצרורות דאטו בשביל שהוא צרורות יפה כחו שכל מה שיעשה גם בשינוי גמור יהי' תולדה דרגל אטו ע"ז נאמרה הלכה הא אפי' אם נימא דע"ז גופא נאמרה הלכה דצרורות תולדה דרגל הוא כמו שהביא הרשב"א פי' א' היינו על צרורות כאורחיהו משום דלא הוי אורחיה' גמור, אבל בשינוי גמור מהיכי תיתי יהי' ספק אי הוי תולדה דקרן או תולדה דרגל.

ונראה לומר לפי דברי המ"מ דדוקא בביעטה הוא דמיבעי לן אם יש שינוי ואף דבעיטה הוי ודאי תולדה דקרן היינו בעיטה בכלים דהוי כונתו להזיק דיודעת שמזקת הכלי, ואף דבגמ' כדמקשה בעיטה תולדה דרגל לא משני דבעיטה כונתה להזיק אלא דרגל היזקו מצוי הא אין היזקו מצוי, אבל באמת זה אינו דהא גבי שן נמי כדפריך נשיכה תולדה דשן, משני שן יש הנאה להיזקה אף דנשיכה ודאי כונתה להזיק אלא דהגמ' מחלק כאן בחסרונות שיש לקרן לגבי רגל דגרעיה מרגל וע"כ לא מחלק בכונתה להזיק דזה אינו חסרון ומשום זה לא הוי מיפטר, ומשום זה באמת הנחש אף דכונתו להזיק כיון דאורחיה' בכך חייב, וכדאמר בגמ' בהא דלאו כיוצא בהם אילימא אקרן קאמר מ"ש קרן דכונתו להזיק הני נמי כונתו להזיק אבל זה דוקא בביעטה בכלים, אבל בעיטה בארץ בלא כלים דודאי אין אין כונתה להזיק דהא אין לה שכל לידע שילכו הצרורות ויזיקו במקום אחר כלים, א"כ אפשר דהך בעיטה לא דמי לסתם בעיטה בכלים, ואף שכתבנו דכונתה להזיק אינו מגרע שיפטר בשביל זה מנזק שלם, זהו בעיקר דינא אם הי' מציאות שיהי' כונתה להזיק וגם יהי' היזיקה מצוי שיהי' אורחה, וכמו החמשה חיות דמועדים מתחלתם, אבל בבהמה כיון שידענו דלאו אורחה דבהמה לכיון להזיק, א"כ אם מכונת להזיק זהו גופא משונה וצריכה העדאה ע"ז, וא"כ שפיר היכי דבעטה בארץ בלא כלים כיון דאינה

מכונת להזיק שפיר מספקא לן אי הבעיטה בעצמה הוי שינוי ואז לא יהי' חייב אלא רביע נזק אף שאינה מכונת להזיק או דלא הוי שינוי.

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף יז עמוד ב

ת"ר: תרנגולין שהיו מפריחין ממקום למקום ושברו כלים בכנפיהן - משלם נזק שלם, ברוח שבכנפיהן - משלמין חצי נזק; סומכוס אומר: נזק שלם. תניא אידך: תרנגולין שהיו מהדסין ע"ג עיסה ועל גבי פירות וטינפו או ניקרו - משלם נזק שלם, העלו עפר או צרות - משלמין חצי נזק; סומכוס אומר: נזק שלם. תניא אידך: תרנגול שהיה מפריח ממקום למקום, ויצתה רוח מתחת כנפיו ושיברה את הכלים - משלם חצי נזק; סתמא כרבנן. אמר רבא: בשלמא סומכוס, קסבר: כחו כגופו דמי, אלא רבנן, אי כגופו דמי, כוליה נזק בעי לשלם! ואי לאו כגופו דמי, חצי נזק נמי לא לשלם! הדר אמר רבא: לעולם כגופו דמי, וחצי נזק צרות - הלכתא גמירי לה.

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף יח עמוד א

בעי רבא: חצי נזק צרות, מגופו משלם או מעלייה משלם? מגופו משלם, דלא אשכחן חצי נזק דמשלם מעלייה, או דלמא מעלייה משלם, דלא אשכחן כאורחיה דמשלם מגופיה?

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף יט עמוד א

בעי מיניה רבי אבא בר ממל מרבי אמי, ואמרי לה מרבי חייא בר אבא: היתה מהלכת במקום שאי אפשר לה אלא אם כן מנתזת, ובעטה והתיזה והזיקה, מהו? כיון דאי אפשר לה אורחיה הוא, או דלמא השתא מיהא מחמת ביעוט קמנתזה צרות? תיקו.

רבינו חננאל מסכת בבא קמא דף יט עמוד א

בעי ר' אבא בר ממל היתה מהלכת במקום צרות שאי אפשר לה אלא כ"כ מנתזת ובעטה והתיזה מהו כיון דלא אפשר לסגויי א"כ מנתזת אורחה הוא ורגל ברשות הניזק נזק שלם משלם או דלמא השתא מיהא מחמת ביעוט נתזן וצרות נינהו ועלתה בתיקו. וכל הני שמעתתא דסלקא להו בתיקו קיימא לן דממונא לקולא ולא מפקינן.

רש"י מסכת בבא קמא דף יט עמוד א

היתה מהלכת - בחצר הניזק מלאה צרות וא"א שלא תהא מנתזת כו'.
אורחיה הוא - וכצורות דעלמא הוא ומשלם ח"נ.

או דלמא השתא מיהא מחמת ביעוט הוא - וא"ת יש שנוי לצרות לרביע נזק הא רביע נזק משלמת.
לישנא אחרינא אורחיה הוא - וצרות נינהו ותולדה דרגל אפילו אייעד בביעוט והתיזה הא לא משלם אלא חצי נזק דהא בלאו הכי הואי מנתזה או דלמא מחמת ביעוט אתי ואם הועדה בכך משלמת נזק שלם דכיון דמשונה הוא הוי תולדה דקרן מפי המורה אבל הראשון עיקר.

רי"ף מסכת בבא קמא דף ח עמוד א

בעי ר' אבא בר ממל מר' אמי ואמרי לה מרבי חייא בר אבא היתה מהלכת במקום שאי אפשר לה אלא כ"כ מנתזת ובעטה והתיזה והזיקה מהו כיון דאי אפשר לה אורחה הוא או דלמא השתא מיהא מחמת ביעוט מנתזה וצרות נינהו תיקו

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף יח עמוד ב

גופא, בעי רבא: יש העדאה לצרות, או אין העדאה לצרות? לקרן מדמינן ליה, או דלמא תולדה דרגל הוא?

רש"י מסכת בבא קמא דף יח עמוד ב

אלא - אי בעית לאוקמא בצרות כי אורחיהו ולמפשט בעיא דרבא דמגופו משלם לא תוקמא בצרות דחד זימנא וכי אורחיה דאם כן דר' אלעזר לא משכחת לה אלא בדשני בצרות ואייעד שלשה זימני בהכי דהדר הוה ליה כאורחיה ואמרי רבנן חצי נזק כשאר צרות דמועדין מתחילתן ואפ"ה חצי נזק ותו לא האי נמי דשני ואייעד לא חמור ממועד מתחילתו ואין העדאה לצרות ששינה בהן ומדקתני מגופו אלמא צרות כי אורחיה נמי מגופו ורבי אלעזר סבר דצרות כי אורחיהו כרבנן דפליגי אסומכוס ושני ואייעד נפקא מתולדה דרגל ונעשה תולדה דקרן ויש להן העדאה לשלם נ"ש החצי מגופו דצד תמות במקומה עומדת וחצי מן העלייה לישנא אחרינא אלא בדאייעד בצרות כי אורחיהו תלתא זימני ובהא פליגי רבי אלעזר סבר יש העדאה לצרות כשאר חצי נזקין שבאין על ידי העדאה לכלל נ"ש האי נמי

שתחילתו ח"נ כי אייעד תלתא זימני משלם נזק שלם ומגופו אצד תמות כך שמעתי ועיקר אבל קשה לי כיון דמעיקרא הוא אורחיה ואפי' הכי ח"נ משלם מה לי חד זימנא מה לי מאה זימני.

אלא הא דבעי רבא יש העדאה לצרורות - כי אורחיהו אם עשאן שלש פעמים מי אמרינן כיון דבימנא קמייתא משלם חצי נזק כי קרן לקרן מדמינן ליה (ולגיר' קמיית' אלא הא דבעי רבא יש העדאה לצרורות אם שינה בהן ועשה ע"י שינוי ג' פעמים מי אמרינן כיון דשינוי הוא נפקא מדין צרורות דרגל וחל עלייהו דין קרן וכי אייעד משלם נזק שלם וכי גמיר הלכתא אצרות כי אורחיהו שהן תולדה דרגל גמיר) א"ד כיון דתולדה דרגל היא דהא אורחיה הוא אין להם העדאה דהא מזימנא קמייתא אייעד ליה ואפי' הכי אינו משלם אלא חצי נזק.

תוספות מסכת בבא קמא דף יח עמוד א

והשתא פשיט בעיא דרבא דיש העדאה לצרורות דאיירי בצרורות כי אורחיהו וכן משמע מדקאמר או דלמא תולדה דרגל היא משמע דאיירי בלא שינוי וכן מדמייתי עלה הידוס אינו מועד דאכי אורחיה מייתי לה לעיל ותימה דלקמן (דף יט.) מוכח דמיירי על ידי שינוי גבי הא דבעי רבא אשי יש שינוי בצרורות וקאמר ותפשוט מדבעי רבא יש העדאה מכלל דאין שינוי פירוש דאי יש שינוי היכי אתי מרביע נזק לנזק שלם וכן לקמן פריך והא משונה הוא משמע דאי הוה מוקמא פלוגתייהו בהעדאה ניחא משמע דבעיא דרבא על ידי שינוי איירי ונראה דבתרוייהו מבעיא ליה אם יש העדאה או לאו דאי יש העדאה בצרורות כי אורחיהו גם על ידי שינוי יש העדאה דעיקר העדאה בקרן כתיבה ואי אין העדאה בכי אורחיהו גם ע"י שינוי אין העדאה דע"י העדאה לא הוי טפי מכי אורחיה ומה שפ"ה דבעי' דיש העדאה לא שייך לאוקמא בכי אורחיה דכיון דהוי אורחיה מה לי פעם ראשונה מה לי פעם רביעית לאו פירכא הוא כיון דדמייה רחמנא לקרן בחצי נזק שייכא ביה העדאה.

רשימות שיעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת בבא קמא דף יח עמוד ב

גמ'. יש העדאה לצרורות כו'. בפרש"י ד"ה אלא מביא שני פירושים בבעיא דרבא: (א) שמדובר בשינוי בצרורות; (ב) שמדובר בצרורות רגילה. והקשה רש"י על הפירוש שמדובר בצרורות רגילה וז"ל כיון דמעיקרא הוי אורחיה ואפי' הכי ח"נ משלם מה לי חד זימנא מה לי מאה זימני עכ"ל. ונראה ליישב את קושינו עפ"י מ"ש שכבר ביארנו בשיעורים⁵ שמצויות שתי הלכות במועד: (א) ע"י שנגח ג' פעמים הוברר שטבע השור והרגלו לנגח; (ב) ג' פעמים נגיחה קובעת שם מועד בחפצא של המזיק ומהווה מחייב בפני עצמו של נזק שלם.

ישנן כמה ראייות לשתי ההלכות האלו. הראייה הראשונה מדאיתא במס' יבמות (סד ב) וז"ל נישואין ומלקיות כרבי וסתות ושור המועד כרשב"ג עכ"ל כלומר שאפילו אליבא דרבי שבשתי פעמים נקבעת חזקה אך לגבי שור המועד מודה שכדי שיתחייב נ"ש צריכים ג' פעמים (עיין שם בתוס' ד"ה ושור המועד דף סה א). ביאור הדבר שרבי סובר שבשתי פעמים הוברר שטבע השור לנגוח ועכ"ז אחרי שתי נגיחות אכתי לא חלה חלות שם מועד בחפצא של השור, ולשם כך הצריכה התורה דוקא שלש נגיחות.

ראייה שניה עולה מפ"ה הר"ר עזריאל (תוס' לקמן כג ב ד"ה ולא ישמרנו) שכתב ז"ל דלאב"י דדריש לא ישמרנו לנגיחה ד' לא משלם נ"ש עד יום ד' דלא ישמרנו הוי יום ד' דומיא דתמול שלשום אבל לרבא דלא כתיב נגיחה ד' אפילו נגח ד' בג' חייב עכ"ל. אליבא דהר"ע לשיטת אב"י אף על פי שטבע השור הוברר בג' נגיחות בג' ימים עכ"ז לא חל השם של מועד בחפצא עד שיגח ביום ד' ורק מיום ד' והלאה משלם נזק שלם.

ראייה שלישית מן המובא בריש פ' חזקת הבתים (ב"ב דף כח א) בשם הולכי אושא ששור המועד הוא המקור להלכה שחזקת ג' שנים מועלת בקרקעות. ולכאורה מצד הדין של בירור דמיון הגמרא קשה להבין. אמנם מצד הדין של קביעות חלות שם יתכן לומר שהולכי אושא דימו ג' נגיחות הקובעות את חלות השם מועד בחפצא של המזיק לג' שנים הקובעות את בעלות השדה בידי המוחזק.

לפי"ז י"ל שלפירוש השני שבסוגיא שמדובר בצרורות כי אורחיהו ג' פעמים בצרורות קובעת את חלות הדין של נזק שלם למרות שאין בהעדאה הזו תוספת בירור כי אף בפעם הראשונה דרכו של המזיק להתיז צרורות כי שלשת הפעמים קובעות את חלות השם דמועד וחיוב נזק שלם.

לפי הפירוש הראשון ברש"י המפרש שמדובר בצרורות משונה שתי ההלכות של העדאה תלויות הן זו בזו - דוקא בצרורות דקרן משונה ששלש הנגיחות מבררות את טבע של השור, אף מועילות הן לקבוע את חלות השם של מועד

ואת החיוב של נ"ש. בצרורות דרגל לעומת זה ההעדאה אינה מבררת ולכן לא חלה גם כדי לקבוע שם מועד וחיוב של נ"ש. יוצא איפוא לפי הפירוש הראשון שהעדאה בצרורות שייכת רק בצרורות דקרן כי ג' הפעמים מבררות דרכו של המזיק ומשום כך חלות אף לחייבו נ"ש מדין מועד. ואף שלפי"ז יוצא שקרן צרורות מועד משלם נ"ש ואילו רגל צרורות משלם ח"נ אין זה חומר מדינא בקרן יותר מרגל. ההבדל הוא בהיכי תמצי שדוקא קרן נתפס בהעדאה ולא רגל.

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף יט עמוד א

בעי רב אשי: יש שנוי לצרורות לרביע נזק, או אין שנוי לצרורות לרביע נזק? תפשוט ליה מדרבא, דבעי רבא: יש העדאה לצרורות, או אין העדאה לצרורות? מכלל דאין שנוי! דלמא רבא אם תמצי לומר קאמר, אם תמצי לומר אין שנוי, יש העדאה או אין העדאה? תיקו. בעי רב אשי: כח כחו, לסומכוס, ככחו דמי או לא? מי גמיר הלכה ומוקי לה בכח כחו, או דלמא לא גמיר הלכה כלל? תיקו.

רא"ש מסכת בבא קמא פרק ב סימן ב

ב בעי רבא צרורות מגופו משלם וכו' לא איפשוט הך בעיא. ובריש מכילתין כתבתי דהלכה כרב פפא דפשיטא ליה דמעלייה משלם [דף יח ע"ב] בעי רבא יש העדאה לצרורות וכו' תימה שרב אלפס ז"ל לא הביא הך בעיא דרבא ואפשר משום דאין נפקותא בבעיא זו האידנא דאמרינן לקמן בפרק החובל (דף פד ב) דאין העדאה בבבל מיהו תימה למה לא הביא הך דרב אשי (דף יט א) אם יש שינוי לצרורות לרביע נזק וסלקא בתיקו ואפשר דסבר דאין נפקותא בהך בעיא משום דלא מצינו בבבל צרורות דביעוט דהוה משונה וקנסא הוא אא"כ תפס וכי תפס לא מפקינן מיניה עד דמשלם חצי נזק כיון שעלתה בתיקו והוא מוחזק^[ב] הלכך אין נפקותא בבעיא זו. דבלא תפיסה לא דיינינן וכי תפס גובה חצי נזק. מיהו תימה כיון דספיקא דדינא הוא מאי מהניא תפיסה כיון דלא איפשיט הבעיא אוקי ממונא בחזקת מריה ושלא כדין תפס ודמיא לההיא דפ"ק דבבא מציעא (דף ו ב) גבי ספק בכור דאם תקפו כהן מוציאין מידו כיון דאין לו אלא טענת ספק לא מהניא תפיסה וכן נוטה דעת רבינו יצחק בעל התוס' ז"ל בפ"ב דכתובות^ה הלכך נראה דאם בעטה והתיזה^ה אפילו אם תפס לא גבי [אלא] רביע נזק ואידך מפקינן מיניה: